

Jugoslavija v času

Devetdeset let od nastanka prve jugoslovanske države Ljubljana, 28. in 29. november 2008

Zadnje dni novembra 2008, ko so se tako v javnosti kot tudi v strokovnih krogih spominjali dogodkov izpred devetdesetih let – konca prve svetovne vojne, nastanka Države Slovencev, Hrvatov in Srbov ter Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev – so na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete organizirali simpozij z naslovom *Jugoslavija v času. Devetdeset let od nastanka prve jugoslovanske države*.

Na simpoziju so s prispevki sodelovali avtorji iz Srbije, Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Madžarske in Slovenije; avtorji, ki so v večini še imeli izkušnjo življenja v skupni državi. Za celoten jugoslovanski prostor velja, da ima z letom 1918 in naslednjimi leti skupno zgodovino, a vsak svojo lastno izkušnjo.

Simpozij, ki ga je s pozdravnim govorom in uvodnim predavanjem začel predstojnik Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Bojan Balkovec, je potekal v veliki predavalnici oddelka, kjer se je v dveh dneh zvrstilo kar sedemindvajset referentov.

Uvodni referent Bojan Balkovec je v svojem referatu z naslovom *Ideje o upravni razdelitvi Kraljevine SHS* prikazal primerjave zamisli o upravni razdelitvi države, kar v večnacionalni Kraljevini SHS ni bilo obrobna tema, temveč pomemben element razprave o ureditvi nove skupne domovine. Božo Repe je v svojem prispevku *Zakaj so Slovenci vstopili v Jugoslavijo in zakaj so iz nje odšli?* pojasnil slovensko razumevanje življenja v obeh Jugoslavijah. Poudarek njegovega referata bi lahko bil, da smo Slovenci verjeli v Jugoslavijo in z njeno pomočjo po drugi svetovni vojni ubranili nacionalne meje. Ko pa zaradi mnogih okoliščin nismo več videli smisla živeti v njenem okvirju, smo z Jugoslavijo opravili v trenutku. Miroslav Stiplovšek je v prispevku *Prva prizadevanja za avtonomijo Slovenije v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev* prikazal pričakovanja in hotenje Slovencev pri opredelitvi za jugoslovansko državo, da bodo v njej za razliko od pretekle monarhije, čimbolj samostojno odločali o svojem političnem, kulturnem in gospodarskem razvoju. Ker se pričakovanja niso izpolnila je prišlo že v začetku leta 1919 v Sloveniji do prvih prikazov nezadovoljstva in kmalu do prvih avtonomističnih programov. Prvi tuji gost Ivo Goldstein nam je v referatu *Hrvati i Jugoslavija; između oduševljenja i razočaranja* prikazal pričakovanje, doživljanje in razočaranje Hrvatov pri preživljanju skupnih jugoslovanskih let. Sledilo je predavanje z naslovom *Izazovi pisanja istorije Jugoslavije-različiti pristupi istraživanja vojnog faktora*, avtorja Mileta Bjelajca, ki je predstavil skupno vojsko kot (ne)koheziven element

države in pomembno institucijo, ki jo narodi lahko vidijo z različnimi očmi, tako v prvi kot drugi Jugoslaviji. Ivana Šubič je v zagrebškem tisku analizirala odzive, ki jih je izzvala nova država in te prikazala v prispevku *Kraj prvog svetskog rata i stvaranje Kraljestva Srba, Hrvata i Slovenaca u zagrebačkom političkom tisku (1918.-1921.)*. Ranko Končar in Saga Marković sta v skupnem referatu *Vojvodina između srpske i jugoslovanske opcije u vreme stvaranja Kraljevine SHS*, prikazala Vojvodino konec leta 1918 in njeno razcepljenosti med srbsko in jugoslovansko opcijo. Slovenske ljudske stranke, najpomembnejše slovenske politične stranke v prvi jugoslovanski državi, se je dotaknilo kar nekaj razpravljalcev. V referatu *Slovenska politika in uvedba kancelparagrafa v prvi jugoslovanski državi* jo je v primeru nasprotovanju uvedbi kancelparagrafa predstavil Jurij Perovšek.

Aleksandar Rastović in Uroš Šuvaković sta se v prispevku *Formiranje i uspešnost političkih partija u prvim godinama postojanja Kraljevine SHS* spraševala o uspešnosti političnih strank v prvih letih Kraljevine SHS. Tu gre seveda za mnoge posebnosti, ki so rezultat politične kulture posameznih okolij in dejstva, da je bila novonastala država zelo raznolika v najrazličnejših kriterijih. Bojan Godeša je v svojem prispevku z zanimivim naslovom *Ali je bil Korošec iskren Jugoslovan?*, prikazal liderja Slovenske ljudske stranke Antona Korošča v poznih letih njegove politične aktivnosti. Goran Hutinec je na primeru kulta Petra Zrinjskega in Frana Krste Frankopana v svojem delu *Zločinci i heroji – konstrukcija jugoslavenske nacionalne mitologije na primjeru kulta Petra Zrinskega i Frana Krste Frankopana* prikazal prilagoditev hrvaškega nacionalnega mita o mučeništvu novim razmeram – novi državi. Socialdemokracijo v Sloveniji v prvih letih po prvi svetovni vojni, polarizacijo v njej in končni razkol na socialnodemokratsko ter komunistično stran, podobnosti in ločnice je v prispevku *Demokracija v slovenski marksistični percepciji 1918-1921* predstavila Vida Deželak Barič. Naslednji referent, Željko Karaula je predstavil dogajanje na območju Bjelovarja koncem 1918. leta. Referat je nosil naslov »30 dana što su potresli Bjelovar« – Odbor narodnog vijeća Bjelovara tokom studenog 1918. godine. Zaradi dejstva, da je Slovenija v novonastalo državo vstopila kot gospodarsko najrazvitejši subjekt, Slovenci centralizmu in državnemu intervencionizmu niso bili naklonjeni. Želje po decentralizaciji in uspehe slovenske politike je orisal Žarko Lazarević v prispevku *Slovenija in Jugoslavija – dileme gospodarskega prostora*. Podobne teme, le da na Hrvaškem z naslovom *Ekonomski položaj Hrvatske nakom stvaranja jugoslavenske države 1918. godine*, se je lotil Ivica Šute. Pomembna gospodarska panoga v novi skupni državi je bilo kmetijstvo in v njegovem okviru je bilo zelo pomembno vprašanje agrarne reforma oz. ureditev lastninskih odnosov. Na primeru Bosne in Hercegovine nam je agrarne probleme in njihov vpliv na drugo dogajanje predstavil Izet Šabotić v referatu *Neke karakteristike i uticaj agrarne problematike na privredna, društvena i politička kretanja u BiH, od stvaranja države Srba, Hrvata i Slovenaca do Vidovdanskod ustava*. Časopisje pred devetimi desetletji je bilo sila pomemben ustvarjalec javnega mnenja. Časopisne karikature in ilustracije so javnosti nastavljale ogledalo, v katerem so se lahko videle svoje početje v dobrem in slabem. Damir Globočnik nam je v referatu *Likovne podobe razdruževanja Slovencev z Avstro-Ogrsko in povezovanje s Hrvati in Srbi* v

prvo jugoslovansko državo lepo prikazal, kako je slovensko časopisje skozi ilustracije spremljalo razpadanje Avstro-Ogrske in združitev z južnimi brati v Kraljevino SHS. Malce drugačno, ne toliko poznano domačo temo nam je v primeru športa preko Sokolskega združenja predstavil Tomaž Pavlin v referatu »*Zmaga-svoboda*«. *Sokolsko in športno jugoslovaniziranje*. Branko Šuštar je v prispevku *Povezovanje slovenskega učiteljstva v novi državi med 1918 in 1921* prikazal slovenske učiteljske organizacije in njihovo povezovanju v prvih letih kraljevine. Marta Fazekas je v svojem prispevku *Autonomies in Europe after the First World War – The Yugoslavian practise in global context* analizirala različna stanja in razumevanja statusov avtonomij v Evropa po prvi svetovni vojne. Njen kolega Arpad Hornyak pa je v prispevku *Hungary, Hungarians and the Establishment of Yugoslavia* prikazal madžarski pogled na nastajanje države južnih Slovanih. Prispevek *Prizadevanja slovenskih izseljencev za novo jugoslovansko državo*, ki ga je predstavila Rozina Švent na podlagi obsežnega rokopisnega gradiva dr. Draga Marušiča, ki ga hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, je prikaz razmerja do nastajanja nove države, kakor so ga imeli slovenski izseljenci. Podoben pogled od zunaj, kot ga je predstavil Hornyak je bil prispevek *Oblikovanje jugoslovanskim meja. T. G. Masaryk in vprašanje italijansko-jugoslovanske meje po prvi svetovni vojni* Boruta Klabjana, ki je predstavil Masarykov pogled na oblikovanje meje Kraljevine SHS in Kraljevine Italije po prvi svetovni vojni. Zanimive podrobnosti o delu češkega konzulata v Ljubljani v času do sprejetja Vidovdanske ustave nam je v referatu *Politična poročila češkoslovaškega konzulata v Ljubljani v času od njegovega odprtja do sprejetja vidovdanske ustave* predstavil Jure Gašparič. Formalni del simpozija je zaključil Gregor Januš s prispevkom *Odzivi nemške etnične skupine na Slovenskem na razpad Avstro-Ogrske monarhije ter njihova integracija v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev*.

V okviru simpozija *Jugoslavija v času. Devetdeset let od nastanka prve jugoslovanske države*, smo bili deležni številnih kvalitetnih referatov, formalnih in neformalnih diskusij. Veliko število referentov, je rezultiralo velikemu številu še nepoznanih tem, ki so nam naslikale nove, tudi drugačne podobe o tistem času.

Peter Mikša